

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**PROMJENE U BRAČNOJ KLIMI I ZADOVOLJSTVU BRAKOM NAKON
UMIROVLJENJA**

Diplomski rad

Matea Novosel

Mentor: Dr.sc. Margareta Jelić

Zagreb, 2013

Promjene u bračnoj klimi i zadovoljstvu brakom nakon umirovljenja

SAŽETAK

U istraživanju promjena u bračnoj klimi i zadovoljstvu brakom nakon umirovljenja sudjelovalo je 200 ispitanika, odnosno 100 muškaraca i 100 žena koji su u bračnom odnosu. Svi ispitanici bili su starije odrasle osobe. Korišten je upitnik prilagodbe na umirovljenje koji se sastojao od demografskih podataka, pitanja o umirovljenju, mjere zadovoljstva brakom, skale ljubavi (Braiker i Kelley, 1979) i skale pozitivnih i negativnih interakcija (Huston, 2010). Obradom rezultata pokazano je da ne postoje statistički značajne razlike u pozitivnim i negativnim interakcijama, te u zadovoljstvu brakom s obzirom na spol ispitanika, te na radni status ispitanika. Također, nisu ustanovljene razlike u pozitivnim interakcijama, negativnim interakcijama i zadovoljstvu brakom s obzirom na spol i radni status bračnog partnera. Iako razlike nisu pronađene, uočavaju se jasni trendovi u očekivanim smjerovima koji se u budućim istraživanjima mogu dokazati.

Ključne riječi: umirovljenje, radni status, bračna klima, pozitivne i negativne interakcije, zadovoljstvo brakom.

Changes in marital climate and marital satisfaction after retirement

ABSTRACT

200 participants, 100 men and 100 women, who were all married, participated in the research about changes in marital climate and marital satisfaction after retirement. All of the participants were older adults. A questionnaire of adjustment to retirement, which was comprised of demographic data, questions about retirement, measure of marital satisfaction, love scale (Braiker and Kelley, 1979) and affection and negativity scale (Huston, 2010), was used in the research. The results showed no statistically significant differences in affection and negativity, as well as in marital satisfaction, considering the gender of the participants and their work status. Furthermore, there were no differences in affection and negativity, as well as in marital satisfaction, considering the gender of the participants' spouses and their work status. Although there were no statistically significant differences, the results showed visible tendencies that were in accordance with the expected, which future research could be able to prove.

Key words: retirement, work status, marital climate, affection and negativity, marital satisfaction

SADRŽAJ

UVOD	1
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	8
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	9
Sudionici.....	9
Postupak.....	10
Mjerni instrumenti.....	11
REZULTATI.....	12
RASPRAVA.....	19
METODOLOŠKA OGRANIČENJA I BUDUĆE IMPLIKACIJE.....	23
ZAKLJUČAK.....	24
POPIS LITERATURE.....	24

1.UVOD

Tijekom dugotrajnih brakova supružnici prolaze kroz mnoge životne tranzicije. Neke tranzicije javljaju se relativno rano tijekom braka - zajedničko useljenje, roditeljstvo, adolescencija kod djece, preseljenje, promjene posla. Neke se javljaju kasnije – unučad, promjene u zdravlju, smrt roditelja, umirovljenje i udovištvo. Zajedničko obilježje tih prijelaza jest da donosi promjene u ulogama, identitetu, očekivanjima, stavovima i odnosima supružnika međusobno i s drugim članovima obitelji. Važno je istraživati te promjene i procese koji se događaju tijekom vremena provedenog u partnerskom odnosu. Osobito je važno istraživati procese koji izlažu oba partnera izazovu, a jedan od primjera takvih izazova je umirovljenje.

Teorija socijalnog učenja

Teorija socijalnog učenja zasniva se na principima *biheviorizma* i *principima nagradi i kazni*. Opisuje partnere u intimnim odnosima kako pokušavaju maksimalizirati svoje dobitke i smanjiti gubitke, tj. teže tome da budu nagrađivani, a izbjegavaju kazne. Teorija socijalnog učenja je šira teorija i ne odnosi se samo na partnerske odnose, no ovdje će se promatrati u tom kontekstu. U kontekstu partnerskih odnosa ona se fokusira na ponašanje oba partnera.

Teorija socijalnog učenja se oslanja na dobitke i gubitke definirane u terminima *ponašanja* koja partneri izmjenjuju prilikom svojih interakcija. Ponašanje jednog partnera u prisutnosti drugog (npr. izražavanje ljubavi ili kritiziranje, dodir, mrštenje...) može biti nagrađujuće ili kažnjavajuće za drugog, što onda vodi do nagrađujuće ili kažnjavajuće reakcije drugog partnera i tako u krug.

Teorija socijalnog učenja usmjerena je gotovo potpuno na ono što se događa između partnera. U središtu teorije je ideja da razmjena nagrađujućih i pozitivnih ponašanja pridonosi kvaliteti intimnog odnosa, a razmjena negativnih i kažnjavajućih ponašanja čini štetu odnosu. Teorija nastoji odgovoriti na pitanje: "Koja su to specifična ponašanja koja razlikuju zadovoljne od nezadovoljnih parova? Kako reakcije partnera na njihova međusobna ponašanja dovode do promjena u njihovim emocijama vezanim uz odnos?".

Naglasak na ponašanja i vještine javio se kao odgovor na potrebe kliničkih psihologa i savjetovatelja koji su radili s parovima sredinom 1970-tih. Parovi su se često žalili na kvalitetu svoje komunikacije i na previše sukoba koji se ne rješavaju. Ostale teorije su nudile objašnjenja zbog čega dolazi do takvih problema, ali nisu pružale odgovor na to kako ih riješiti. Ovaj pristup se oslanja na konkretna ponašanja i zbog toga je nudio konkretne alate potrebne terapeutima.

Neprestana razmjena ponašanja među partnerima je suština svakog interpersonalnog odnosa (Thibaut i Kelley, 1959). Drugim riječima, bihevioralna interakcija između dvoje ljudi je ono što definira njihov odnos. Razmjena ponašanja je jedini način na koji partneri mogu utjecati jedno na drugo (Kelley i sur, 1983). Partneri komuniciraju jedino kroz interakciju i niz akcija i reakcija. To je mjesto na koje se teorija socijalnog učenja fokusira.

Partneri uče o kvaliteti svog odnosa iz iskustava u svakoj interakciji, otuda potječe i sam naziv teorije. Kad partneri imaju nagrađujuću interakciju, uče da mogu vjerovati jedno drugome, da mogu efektivno komunicirati, te da su voljeni i poštivani. Takve interakcije pojačavaju njihovo zadovoljstvo vezom i povećavaju vjerojatnost budućih pozitivnih interakcija. S druge strane, sjećanja na neriješene sukobe i negativne interakcije se nakupljaju i naposljetku partneri mogu početi sumnjati u svoju sposobnost efektivne komunikacije, što povećava vjerojatnost negativnih interakcija.

Zbog svega navedenog, teorija socijalnog učenja opisuje *cikličan odnos* ponašanja i zadovoljstva vezom. Zadovoljni parovi imaju više pozitivnih interakcija, što učvršćuje njihovo zadovoljstvo vezom, a manje zadovoljni parovi više negativnih interakcija, što potvrđuje njihove strahove i doprinosi stresu u odnosu. Drugim riječima, parovi izmjenjuju pozitivna i negativna ponašanja te uče iz tih ponašanja o kvaliteti njihova odnosa. Akumulacija iskustva iz specifičnih interakcija onda ili povećava zadovoljstvo ili ga smanjuje. *Bračna klima* je omjer percipiranih pozitivnih i negativnih interakcija, te je na već prikazan način usko povezana sa zadovoljstvom brakom.

Teoretičari koji su prvi puta koristili teoriju socijalnog učenja u kontekstu partnerskih odnosa tijekom kasnih 1970-tih i ranih 1980-tih primarno su se fokusirali na komunikaciju, osobito eksplicitnu verbalnu i neverbalnu komunikaciju koju su partneri razmjenjivali tijekom rasprave o bračnim problemima (Gottman, 1979; Jacobson i Margolin, 1979; Markman i Floyd, 1980). Teoretičari su neprestano proširivali svoju

definiciju ponašanja. Proširili su ju s vidljivog ponašanja na partnerove kognitivne i emocionalne reakcije na međusobna ponašanja (Baucom i Epstein, 1989; Fincham i O'Leary, 1983; Jacobson, McDonald, Follente i Berley, 1985). Iz toga je proizašao zaključak da implikacije vidljivog ponašanja ovise o tome kako svaki partner interpretira ta ponašanja.

Kasnije verzije teorije socijalnog učenja priznale su da u početku zadovoljavajući odnosi mogu naići na probleme ne samo kad partneri razmjenjuju negativna ponašanja već i kad partneri počnu interpretirati međusobna ponašanja negativno. Nezadovoljni parovi nisu pokazivali samo više negativnih ponašanja općenito već su i imali veću tendenciju reagirati s još više negativnosti na partnerovu negativnu interakciju.

Bračna klima

Bračna je klima ključna za razlikovanje pozitivnih i negativnih emocija u braku. To je izraz koji se koristi da bi se opisao skup pozitivnih i negativnih emocija koje karakteriziraju specifične brakove i diferenciraju ih jedne od drugih. Tu se opisuju afektivna iskustva partnera i vidljivo iskazivanje emocija u njihovu svakodnevnom životu.

Emocije koje partneri doživljavaju i iskazuju mijenjaju se na svakodnevnoj bazi. Emocionalna klima može se opisati pomoću dva konstrukta – *naklonosti* i *antagonizma*. Arhetipi bračne klime koji nastaju iz te dvije dimenzije su: topla bračna klima (visoko na naklonosti i nisko na antagonizmu), burna bračna klima (visoko na obje dimenzije), bezlična bračna klima (nisko na obje dimenzije) i neprijateljska bračna klima (nisko na naklonosti i visoko na antagonizmu).

Mnoga longitudinalna istraživanja pokazala su promjene u zadovoljstvu brakom (Noller i Freeney, 2002; Rogge i Bradbury, 2002) i pretpostavila da su konflikti i antagonizam ključni negativni prediktori zadovoljstva. Druga istraživanja pokazala su da dugoročno sretni odnosi uključuju više od odsutnosti antagonizma i svađa, pokazala su da su ljubav i podrška također važni (Bradbury, Cohan i Karney, 1998; Gottman i Levenson, 2000; Huston i Houts, 1998; Huston i Vangelisti, 1991; Reis i Gable, 2003; Vangelisti, 2002). Ključno je razlikovanje pozitivnih i negativnih emocija. Korelacije

između dimenzije naklonosti i antagonizma vrlo su male, te faktorska analiza podržava empirijsko razlikovanje pozitivnih i negativnih interakcija (Huston i Vangelisti, 1991; Smith, Vivian i O'Leary, 1990.) Supružnici ne samo da doživljavaju socioemocionalnu klimu braka, već ju interpretiraju i evaluiraju.

Razvojni tijek partnerskih odnosa

Vrlo je važan i razvojni tijek partnerskih odnosa, tj. važno je razumjeti da se brak mijenja tijekom vremena. Samo istraživanja koja proučavaju brak u njegovim različitim fazama (kako kod mlađih, tako i kod starijih odraslih osoba) mogu ukazati na neke važne prediktore razvoda, bračnog zadovoljstva i bračne klime. Takva istraživanja su važna jer se individualne procjene braka ne baziraju samo na jednoj točki u vremenu.

Mali broj istraživanja koja su se bavila bračnom klimom u različitim razvojnim fazama života pokazuju da povezanost između bračne klime i bračnih ishoda (razvodi, zadovoljstvo brakom,..) vjerojatno ovisi o tome koliko su partneri dugo u braku. Zietlow i Sillaris (1988) uspoređivali su dugotrajne brakove sa kraćima i otkrili da partneri koji su u braku barem 30 godina pokazuju više neprijateljstva kada raspravljaju o istaknutim problemima. Supružnici koji su dugo u braku pokazivali su visoke razine negativnosti, koja se često ističe kao jedan od najvažnijih prediktora rastave braka (Gottman, 1998). Također, većina parova koji su u braku već 30 godina će i ostati u braku (U.S. Census Bureau, 2002), čime se pokazuje da negativnost nije dobar prediktor rastave kod starijih parova. Također, pokazano je da aktivno slušanje nije povezano s bračnim zadovoljstvom kod starijih parova, kao što je povezano kod mlađih.

Potrebno je još istraživanja kako bi se razumjelo zašto povezanost između bračne klime i bračnih ishoda ovisi o razvojnom tijeku braka. To osvjetljava važnost promatranja braka iz razvojnih aspekata, razumijevanja do kojih promjena dolazi i kada.

Partnerski odnosi u starijoj dobi

Fokus na srednju i kasniju životnu dob i odnose u njima javlja se iz specijaliziranog polja interpersonalnih odnosa i sa konceptualnim i metodološkim unaprjeđenjima u istraživanju razvojne psihologije. Mnogi radovi koji se bave odnosima

u drugoj polovici života prožeti su razvojnom perspektivom koja istražuje te odnose u različitim socijalnim kontekstima, dijadama, kontekstušire socijalne zajednice i svemu što može utjecati na bliski odnos. Važno je istraživati doprinos starijih osoba životu obitelji.

Teorija koja dobro objašnjava izazove i prilike s kojima se suočavaju osobe u srednjoj i kasnoj odrasloj dobi je Eriksonova teorija psihosocijalnog razvoja. Ako su osobe uspješno svladale stvaranje odgovarajućih intimnih odnosa i vlastitog identiteta, sada postaju odgovorne za dobrobit budućih generacija u obitelji i širem društvenom kontekstu – ta faza se u Eriksonovoj teoriji naziva *generativnost*. Uobičajeno je da se istraživanja u ranijoj odrasloj dobi usmjeravaju na privlačnost, seksualnost i samootkrivanje, dok se istraživanja o kasnijoj odrasloj dobi više bave socijalnom podrškom i obiteljskom brižnošću.

Mnogi ljudi vjeruju da ih u posljednjem dijelu života čekaju borbe s velikim problemima i invaliditetom. No, trenutne kohorte starijih osoba zdravije su nego ikad, posjeduju mnoge osobne i socijalne resurse koji im dopuštaju da sudjeluju u brojnim bliskim odnosima i aktivnostima. U isto vrijeme, promjene vezane uz dob koje utječu na zdravlje ili stil života, te tranzicije koje ih u toj dobi očekuju, imaju velik utjecaj i na bliske odnose starijih osoba. Obaveze vezane uz brigu za unučad mogu smanjiti vrijeme i energiju koja im je na raspolaganju za prijateljske odnose (Baydar i Brooks-Gunn, 1998), a vrijeme umirovljenja može utjecati na bračno zadovoljstvo (Szinovacz i Ekerdt, 1995).

Bliski odnosi u starijoj dobi dijele mnoge karakteristike s odnosima ostalih odraslih osoba, no postoje i osobitosti koje su povezane sa starijom dobi i te osobitosti sa sobom nose jedinstvene efekte. Njihovi odnosi vrlo su dugotrajni, no mijenjaju se tijekom vremena i karakterizirani su i pozitivnim i negativnim aspektima.

Vrlo je malo istraživanja koja se bave starijim osobama i njihovim partnerskim odnosom. Većina psiholoških istraživanja brakova fokusira se na mlađe parove i na brakove koji su se raspali, te razloge zbog kojih su se partneri razišli. Trendovi se vrte oko prediktora rastave i oko ranih stadija braka. Bitno je istraživati starije parove i otkriti tajnu trajnosti njihovih brakova.

Umirovljenje – faktor promjene partnerskog odnosa u starijoj dobi

Za neke ljude, umirovljenje počinje već u 50-tim godinama, zbog lošeg zdravlja ili otkaza, dok za druge umirovljenje počinje tek u starijoj dobi. Istraživanja koja su se usmjerila na zadovoljstvo parova kod umirovljenja pokazala su da većina parova pokazuje zadovoljstvo svojim životom u umirovljenju (Szinovacz i Davey, 2005). Ipak, zadovoljstvo umirovljenjem i percipirana kvaliteta braka pod utjecajem su više faktora. Dobro zdravlje i dovoljni prihodi i imovina povezani su sa zadovoljstvom mirovinom i kod muškaraca i kod žena (Smith i Moen, 2004; Szinovacz i Davey, 2005). Za muškarce koji pokazuju pozitivne emocije i psihološku opuštenost u svojim bračnim interakcijama prije umirovljenja pokazalo se da doživljavaju veću razinu zadovoljstva umirovljenjem (Kupperbusch, Levenson i Ebling, 2003). Ako jedno ili više odrasle djece živi u kući s bračnim parom, to je povezano s nižim razinama kvalitete odnosa za umirovljeni par (Chalmers i Milan, 2005).

Parovi pokazuju želju za zajedničkim umirovljenjem (Henkens, 1999) i neka istraživanja pokazuju da je kvaliteta njihova odnosa bolja ako je umirovljenje sinkrono (Chalmers i Milan, 2005). Ipak, većina parova danas će se umiroviti u različita vremena, zbog financijskih razloga. Tranzicija u umirovljenje donosi razne promjene u ulogama i odgovornostima partnera. Njihovo donošenje odluka i utjecaj u umirovljenju pokazali su se veoma bitnima u zadovoljstvu umirovljenjem.

Mogućnost da se stvore nove uloge i pokrenu nove aktivnosti nakon umirovljenja važna je psihološka predispozicija koja pomaže u prilagodbi na umirovljenje. Psihološki resursi utječu na to hoće li ljudi iskoristiti svoje socijalne i materijalne resurse. Umirovljenje zahtijeva reorganizaciju aktivnosti i slobodnog vremena. Sudjelovanje u aktivnostima doprinosi prilagodbi na umirovljenje, dok dosada otežava prilagodbu. Razlikuje se pet područja koja su osobito važna kod prilagodbe starijih osoba na umirovljenje: financije, zdravlje, sudjelovanje u aktivnostima/slobodno vrijeme, socijalni status i socijalni kontakti (Taylor i Cook, 1995; prema Van Solinge i Ke'ne, 2005).

Umirovljenje može povećati kvalitetu braka, što dovodi do unaprjeđenja bračnih odnosa kod sretnih bračnih parova, ali može dovesti i do daljnjeg pada u kvaliteti odnosa kod problematičnih brakova (Myers i Booth, 1996; prema Davey i Szinovacz, 2004). Tranzicija u umirovljenje može dovesti do nedosljednosti u očekivanjima od

braka, posla, podjele kućanskih poslova i budućnosti zbog promjena u obiteljskim i poslovnim ulogama.

Pozitivne promjene odnose se na više vremena koje par može provesti u zajedničkim aktivnostima, smanjen stres i napetost, promjene u podjeli rada; također, oni mogu još više proširiti svoje zajedništvo. Nakon umirovljenja manji je pritisak koji donosi radna uloga (čak ako i supružnici nastave raditi neki honorarni posao koji nije toliko vremenski zahtjevan kao njihov bivši primarni posao). No, to vrijedi samo za one koji su dulje vremena umirovljeni, jer oni koji su se umirovili nedavno još su pod utjecajem stresa koji stvara napuštanje važne životne uloge (radne uloge) i stoga je kod njih zadovoljstvo brakom manje (Moen, Kim i Jungmeen, 2001).

Negativne promjene odnose se na neslaganje oko podjele poslova i korištenja vremena. Neke žene pokazuju nezadovoljstvo svojim umirovljenim muževima zbog zadiranja u njihovu domenu i miješanja u njihove dnevne rutine. Žene imaju osjećaj da više nemaju vremena za sebe niti privatnosti (Crawford, 1971; Hill i Dorfman, 1982; Keating i Cole, 1980; Vinick i Ekerdt, 1991; prema Davey i Szinovacz, 2004).

Umirovljenje doprinosi bračnoj kvaliteti kod parova koji se još družu s mnogim prijateljima, a pad u druženju s prijateljima nakon umirovljenja smanjuje i bračnu kvalitetu (MyersandBooth, 1996; prema Davey i Szinovacz, 2004).

Kvaliteta braka nakon umirovljenja ovisi o tome hoće li se ispuniti očekivanja supružnika (Vinick i Ekerdt, 1992; prema Davey i Szinovacz, 2004). Neispunjena očekivanja (npr. zajedničko slobodno vrijeme, pomoć oko kućanskih poslova) mogu dovesti do bračnih konflikata. Mnogi parovi očekuju da će umirovljenje dovesti do više konflikata u braku zbog podjele kućanskih poslova, prevelike količine vremena provedenog jedno s drugim, te smanjenja osobne slobode i privatnosti (Henkens, 1999; Hilborne, 1999; Vinick&Ekerdt, 1991; prema Van Solinge i Ke'ne, 2005).

Samo umirovljenje muškarci i žene drugačije doživljavaju, ponajviše zbog drugačijih očekivanja koja se postavljaju pred spolove (npr. muškarac kao hranitelj obitelji). U današnje vrijeme parovi se moraju nositi s dva umirovljenja (muškarca i žene) i sa sve mutnijom granicom između umirovljenja i rada (mnogi ostaju raditi "na crno" i nakon umirovljenja).

Umirovljenje je velika životna promjena i zbog toga će parovi kod kojih jedan ili oba partnera prolaze kroz tranziciju umirovljenja biti manje zadovoljni brakom. Za

zadovoljstvo brakom važna je homogenost među partnerima. Partneri koji imaju slična religijska uvjerenja, obrazovanje, vrijednosti i dob zadovoljniji su brakom, što govori o važnosti statusa i sličnosti statusa kod partnera. Umirovljenje dovodi do razlike u statusu među partnerima, što može biti jedan od razloga za smanjeno zadovoljstvo (Moen, Kim i Jungmeen, 2001).

Većina promjena u braku događa se tijekom prve godine tranzicije u umirovljenje, no ima i dokaza da se promjene nastavljaju i nakon 12 mjeseci te do dvije godine. Postoje razlike u kvaliteti različitih brakova nakon umirovljenja. Neki prolaze kroz razdoblje "medenog mjeseca", pa se zatim vraćaju na ranije razine zadovoljstva. Za druge mirovina predstavlja pritisak na brak u početku, nakon čega slijedi prilagodba i povratak na prethodnu razinu zadovoljstva (Vaus i Wells, 2003).

U ovom istraživanju željelo se pokazati što se događa s umirovljenim parovima u Hrvatskoj, postoje li razlike između njih i osoba koje još rade. Nažalost, uzorak nije bio dovoljno velik za analize koje bi razlikovale one koji su se tek umirovili (do dvije godine) i one koji su već dugo u mirovini, ali zato su se mogle promatrati promjene u pozitivnim i negativnim interakcijama, te u zadovoljstvu brakom kod starijih osoba koje su umirovljene i koje još rade. Mislim da je ovo istraživanje prvi korak prema bogatstvu koje donose stariji parovi te prema razumijevanju promjena koje se događaju tijekom života i koje onda utječu na parove i njihove partnerske odnose.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja:

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati promjene u bračnoj klimi i zadovoljstvu brakom nakon umirovljenja.

Problemi:

1. Ispitati razlike u procjeni partnerovih pozitivnih i negativnih interakcija, te zadovoljstvo vezom s obzirom na spol sudionika te je li partner u mirovini.
2. Ispitati razlike u procjeni partnerovih pozitivnih i negativnih interakcija, te zadovoljstvo vezom s obzirom na spol sudionika te je li sam sudionik u mirovini.

Hipoteze:

1. Nema razlika u percepciji pozitivnih i negativnih interakcija s obzirom na spol ispitanika.
2. Postoje razlike u percepciji pozitivnih i negativnih interakcija s obzirom na radni status ispitanika, tj. oni ispitanici koji su u mirovini pokazivat će veću razinu pozitivnih interakcija i nižu razinu negativnih interakcija nego oni koji nisu u mirovini.
3. Postoje spolne razlike u zadovoljstvu brakom, tj. muškarci su zadovoljniji brakom od žena.
4. Postoje razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na radni status ispitanika, tj. ispitanici koji su u mirovini bit će zadovoljniji brakom od onih koji nisu u mirovini.
5. Postoje razlike u percepciji pozitivnih i negativnih interakcija s obzirom na radni status bračnog partnera, tj. oni ispitanici čiji partneri su u mirovini pokazivat će veću razinu pozitivnih interakcija i manju razinu negativnih interakcija nego oni koji nisu u mirovini.
6. Postoje razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na radni status ispitanikovog bračnog partnera, tj. ispitanici čiji su partneri u mirovini bit će zadovoljniji brakom od onih koji nisu u mirovini.

3.METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 200 sudionika, od toga 100 muškaraca i 100 žena, tj. 100 bračnih parova. Kriterij za sudjelovanje bio je da su sudionici starije odrasle osobe koje su u braku.

Raspon godina koji je dobiven na kraju istraživanja kretao se od 47 do 84 godine, dok je prosječna dob sudionika iznosila 58 godina (SD=8.4). Duljina braka kretala se od 7 do 59 godina, a prosječna duljina braka iznosila je 38 godina (SD=11.05).

Obrazovna struktura sudionika pokazuje da ih je većina srednje stručne spreme (51.3%) i visoke stručne spreme (24.6%). Sudionici sa završenom osnovnu školom čine 8.5% uzorka, sa završenom višom školom 11.6% i sa završenim postdiplomskim studijem 4% uzorka.

53% sudionika živi u velikom gradu, 5% u gradu, 21% u manjem gradu, 9% u manjem mjestu i 11% na selu.

Sudionici su u 50% slučajeva zaposleni, a njih 45.5% je u mirovini. Ostatak otpada na nezaposlene i u potrazi za poslom kojih je 2%, onih koji rade "na crno" kojih je 1.5% i kućanica kojih je 1%.

U 40% slučajeva oba partnera rade, u 45.5% slučajeva su oba u mirovini, a kod 14.5% parova samo je jedan partner u mirovini. Sama duljina umirovljenja kretala se od jednog mjeseca do 30 godina, s time da je prosječna duljina umirovljenja iznosila 8.5 godina ($M=8.57$, $SD=8.78$).

Postupak

Istraživanje je provedeno u suradnji s Odsjekom za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, tj. katedrom za socijalnu psihologiju, u okviru većeg projekta, stoga će se za potrebe ovog diplomskog rada koristiti samo neki podaci. Konstruirana je ženska i muška forma upitnika.

Prikupljanje podataka bilo je individualno i anonimno, te se odvijalo metodom snježne kugle. Studenti psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu koji su pristali sudjelovati u istraživanju prosljedili su upitnike osobama koje odgovaraju kriterijima istraživanja, tj. osobama koje su u braku i imaju 50 godina ili više. Prije svakog mjernog instrumenta nalazila se pismena uputa o tome što se traži od sudionika u dijelu koji slijedi. Sudionici su u uputi prije samog upitnika informirani o svrsi samog istraživanja i o tome kako je njihovo sudjelovanje u ovom istraživanju u potpunosti dobrovoljno te ako u bilo kojem trenutku požele odustati, to mogu učiniti. Rečeno im je da će isti upitnik ispunjavati i njihov bračni partner, te ih se zamolilo za iskrenost.

Mjerni instrumenti

Demografski podaci i podaci o umirovljenju dobiveni su konstrukcijom vlastitog upitnika za svrhe ovog istraživanja. Zadovoljstvo brakom mjereno je jednom česticom u kojoj su sudionici morali procijeniti svoje trenutno zadovoljstvo na skali od 1 do 9.

Od postojećih skala korištena je skala ljubavi i skala pozitivnih i negativnih interakcija.

Skalu ljubavi i skalu pozitivnih i negativnih interakcija koja se koristila u svrhu ovog istraživanja izvorno je koristio i konstruirao Ted Huston (2011).

U skali ljubavi ljubav je konceptualizirana kao mjera u kojoj sudionici osjećaju bliskost, pripadanje i privrženost prema svojem partneru. Izrađena je uz pomoć subskale ljubavi iz Upitnika ljubavnih odnosa Braikera i Kelleya (1979). Sastoji se od 9 čestica. Izvorno ih je bilo 10, no autor je izbacio česticu koja se odnosi na seksualnost jer je upućivala na jednu od rodno specifičnih načina na koji se ljubav može manifestirati u bliskim odnosima. Alfa koeficijent kretao se od 0.76 do 0.90. Alfa koeficijent u ovom istraživanju iznosi 0.92.

Skala pozitivnih i negativnih interakcija sastoji se od 20 čestica. Kod izvorne konstrukcije skale korišten je dnevnik u kojeg su partneri zapisivali koliko često u 24h njihov supružnik pokazuje neka pozitivna (pohvala, poljubac, "volim te"...) ili negativna ponašanja (kritika, dominiranje razgovorom...). Ti su dnevnici onda sažeti kako bi se proizveli dnevni prosjeci pozitivnih i negativnih interakcija. Izvorno je postojalo 7 čestica za pozitivne interakcije s alfa koeficijentom od 0.78 do 0.92. Alfa koeficijent za pozitivne interakcije u ovom istraživanju iznosi 0.92. Također je postojalo i 7 čestica za negativne interakcije s alfa koeficijentom od 0.78 do 0.91. U ovom istraživanju on iznosi 0.78.

4. REZULTATI

4.1. Razlike u pozitivnim interakcijama, negativnim interakcijama i zadovoljstvu brakom s obzirom na spol i radni status ispitanika.

S ciljem ispitivanja razlika u pozitivnim interakcijama, negativnim interakcijama i zadovoljstvu brakom ispitanika s obzirom na spol i radni status, provedene su dvosmjerne analize varijance.

Tablica 1. Rezultati ispitanika na skali pozitivnih interakcija u funkciji spola i radnog statusa.

Spol	Radni status	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	N
Muškarci	Zaposlen	3,46	1,031	44
	U mirovini	3,44	1,319	53
	<i>Ukupno</i>	<i>3,45</i>	<i>1,193</i>	<i>97</i>
Žene	Zaposlen	3,05	1,253	56
	U mirovini	3,64	1,155	38
	<i>Ukupno</i>	<i>3,29</i>	<i>1,242</i>	<i>94</i>
<i>Ukupno</i>	Zaposlen	3,23	1,174	100
	U mirovini	3,52	1,251	91
	<i>Ukupno</i>	<i>3,37</i>	<i>1,217</i>	<i>191</i>

Tablica 2. Razlike u pozitivnim interakcijama s obzirom na spol i radni status ispitanika.

	Srednji kvadrat	F	p
Spol	0,549	0,377	0,540
Radni status	3,710	2,548	0,112
Spol*Radni status	4,343	2,983	0,086

Uvidom u rezultate prikazane u Tablici 1 i Tablici 2, vidljivo je da ne postoji statistički značajna razlika u pozitivnim interakcijama s obzirom na spol $F(1,186)=0,337$; $p>0,05$. Muškarci ($M=3,45$) i žene ($M=3,29$) u istraživanju iskazuju jednaku razinu pozitivnih interakcija. Također u istraživanju nije ustanovljena statistički značajna razlika u pozitivnim interakcijama s obzirom na radni status ispitanika, $F(1,186)=0,112$; $p>0,05$). Na skali pozitivnih interakcija primijenjenoj u istraživanju i zaposleni ispitanici ($M=3,23$) i oni koji su već u mirovini ($M=3,52$) postižu jednake

rezultate. Sukladno navedenom, interakcijski efekt spola i radnog statusa, također se nije pokazao značajnim $F(1,186)=2,983$; $p>0,05$.

Tablica 3. Rezultati ispitanika na skali negativnih interakcija u funkciji spola i radnog statusa.

Spol	Radni status	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	N
Muškarci	Zaposlen	2,08	0,790	44
	U mirovini	2,46	1,073	53
	Ukupno	2,29	0,971	97
Žene	Zaposlen	2,32	0,877	56
	U mirovini	2,32	1,019	38
	Ukupno	2,32	0,932	94
Ukupno	Zaposlen	2,21	,845	100
	U mirovini	2,40	1,048	91
	Ukupno	2,30	0,950	191

Tablica 4. Razlike u negativnim interakcijama s obzirom na spol i radni status ispitanika.

	Srednji kvadrat	F	p
Spol	0,109	0,122	0,727
Radni status	1,755	1,956	0,164
Spol*Radni status	1,712	1,908	0,169

U istraživanju nisu ustanovljene spolne razlike u razini negativnih interakcija, $F(1,186)=0,727$; $p>0,05$. Muškarci ($M=2,29$) i žene ($M=2,32$) ne razlikuju se u iskazanoj razini negativnih interakcija u braku. Nadalje, u istraživanju nisu ustanovljene razlike u razini negativnih interakcija u braku s obzirom na radni status, $F(1,186)=1,956$; $p>0,05$. I zaposleni ispitanici ($M=2,21$) i oni u mirovini ($M=2,40$) iskazuju jednaku razinu negativnih interakcija. Također, nije ustanovljen interakcijski efekt spola i radnog statusa $F(1,186)=1,908$; $p>0,05$

Tablica 5. Rezultati ispitanika na skali zadovoljstva brakom u funkciji spola i radnog statusa.

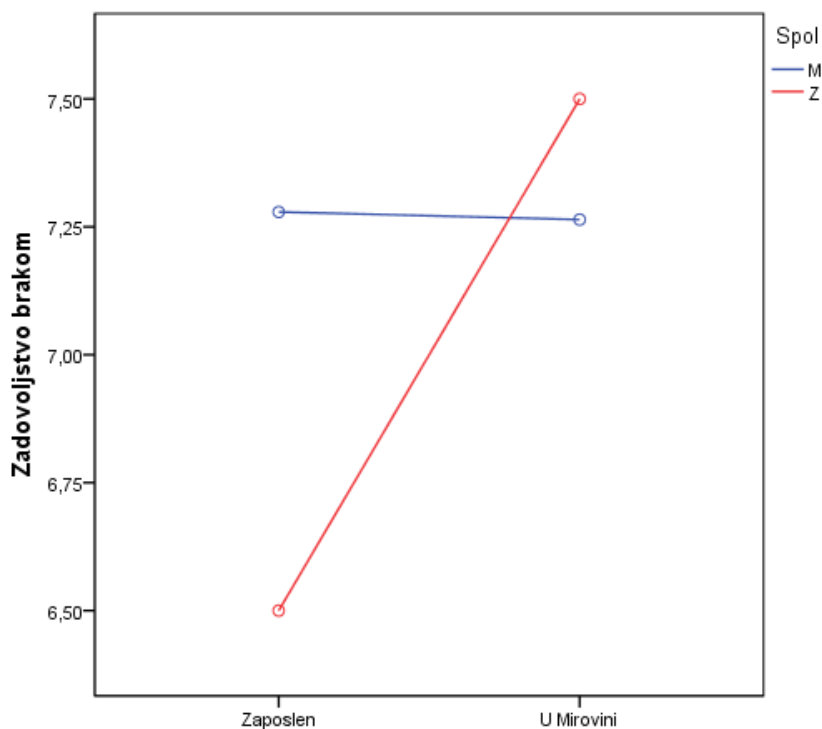
Spol	Radni status	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	N
Muškarci	Zaposlen	7,28	1,667	44
	U mirovini	7,26	1,734	53
	Ukupno	7,27	1,695	97
Žene	Zaposlen	6,50	2,191	56
	U mirovini	7,50	1,827	38
	Ukupno	6,90	2,100	94
Ukupno	Zaposlen	6,84	2,009	100
	U mirovini	7,36	1,767	91
	Ukupno	7,09	1,910	191

Tablica 6. Razlike zadovoljstvu brakom s obzirom na spol i radni status ispitanika.

	Srednji kvadrat	F	p
Spol	3,419	0,963	0,328
Radni status	11,245	3,167	0,077
Spol*Radni status	11,936	3,362	0,068

Uvidom u rezultate (Tablice 5 i 6) zaključuje se da ne postoje spolne razlike u zadovoljstvu brakom $F(1,186)=1,963$; $p>0,05$. Muškarci ($M=7,27$) su jednako zadovoljni brakom kao i žene ($M=6,90$). Također nisu ustanovljene razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na radni status $F(1,186)=3,167$; $p>0,05$. Ipak, glavni efekt radnog statusa nalazi se gotovo na granici značajnosti, te je pretpostavka da bi korištenjem većih uzoraka bile potvrđene razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na radni status. Uvidom u tablicu 5, te uvidom u aritmetičke sredine, može se zaključiti da postoji blagi trend većeg zadovoljstva brakom ispitanika koji su u mirovini ($M=7,36$) od

ispitanika koji su zaposleni ($M=6,84$). Sukladno navedenim nalazima i koeficijent interakcije $F(1,186)=3,362$; $p>0,05$ nalazi se na samoj granici značajnosti, što također implicira da bi korištenjem većih uzoraka bila ustanovljena njegova značajnost.

Grafički prikaz 1. Razlike u zadovoljstvu brakom ovisno o radnom statusu i spolu

Temeljem grafičkog prikaza 1 može se zaključiti da razlike u zadovoljstvu brakom, ovisno o radnom statusu, ovise o spolu. Zaposlene žene manje su zadovoljne brakom od zaposlenih muškaraca, dok nakon umirovljenja kod žena raste zadovoljstvo brakom. Ako su ispitanici u mirovini, tada su žene u prosjeku zadovoljnije brakom od muškaraca.

4.2. Razlike u pozitivnim interakcijama, negativnim interakcijama i zadovoljstvu brakom s obzirom na spol i radni status bračnog partnera.

S ciljem ispitivanja spolnih razlika te razlika s obzirom na radni status bračnog partnera u pozitivnim interakcijama, negativnim interakcijama te zadovoljstvu brakom,

provedene su dvosmjerne analize varijance, s testiranjem efekta interakcije (Tablica 7 - Tablica 12).

Tablica 7. Rezultati ispitanika na skali pozitivnih interakcija u funkciji spola i radnog statusa bračnog partnera.

Spol	Radni status	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	N
Muškarci	Zaposlen	3,34	1,169	64
	U mirovini	3,68	1,192	36
	Ukupno	3,46	1,183	100
Žene	Zaposlen	3,23	1,251	51
	U mirovini	3,33	1,253	49
	Ukupno	3,28	1,247	100
Ukupno	Zaposlen	3,29	1,202	115
	U mirovini	3,48	1,233	85
	Ukupno	3,37	1,216	200

Tablica 8. Razlike u pozitivnim interakcijama s obzirom na spol i radni status bračnog partnera.

	Srednji kvadrat	F	p
Spol	2,582	1,748	0,188
Radni status	2,274	1,540	0,216
Spol*Radni status	0,721	0,488	0,486

Uvidom u rezultate prikazane u Tablicama 7 i 8, zaključuje se da ne postoji statistički značajna razlika u pozitivnim interakcijama u braku s obzirom na spol $F(1,195)=1,784$; $p>0,05$, te radni status partnera u braku $F(1,195)=1,540$; $p>0,05$. I muškarci ($M=3,46$) i žene ($M=3,28$) postižu jednake rezultate na skali pozitivnih interakcija. Također, jednaku razinu pozitivnih interakcija u braku iskazuju i ispitanici čiji je bračni partner zaposlen ($M=3,29$) i ispitanici čiji je bračni partner u mirovini ($M=3,48$).

Tablica 9. Rezultati ispitanika na skali negativnih interakcija u funkciji spola i radnog statusa bračnog partnera.

Spol	Radni status	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	N
Muškarci	Zaposlen	2,22	0,977	64
	U mirovini	2,38	0,934	36
	Ukupno	2,28	0,960	100
Žene	Zaposlen	2,15	0,816	51
	U mirovini	2,50	1,014	49
	Ukupno	2,32	0,930	100
Ukupno	Zaposlen	2,19	0,906	115
	U mirovini	2,45	0,977	85
	Ukupno	2,30	0,943	200

Tablica 10. Razlike u negativnim interakcijama s obzirom na spol i radni status bračnog partnera.

	Srednji kvadrat	F	p
Spol	0,028	0,032	0,859
Radni status	3,100	3,507	0,063
Spol*Radni status	0,444	0,503	0,479

U istraživanju nisu utvrđene spolne razlike u negativnim interakcijama $F(0,032)=1,784$; $p>0,05$, odnosno i muški ($M=2,28$) i ženski ispitanici ($M=2,32$) u braku iskazuju jednaku razinu negativnih interakcija. Međutim, iako glavni efekt radnog statusa nije značajan $F(1,195)=3,507$; $p>0,05$, ipak se nalazi na samoj granici značajnosti, te se uočava blagi trend pri kojem ispitanici čiji je bračni partner u mirovini ($M=2,45$) iskazuju veću razinu negativnih interakcija u odnosu na ispitanike čiji je bračni partner zaposlen ($M=2,19$). Pretpostavka je da bi na većim uzorcima bio dokazan ovaj trend. Međutim, navedene pretpostavljene razlike u negativnim interakcijama s obzirom na radni status bračnog partnera ne ovise o spolu $F(1,195)=0,503$; $p>0,05$.

Tablica 11. Rezultati ispitanika na skali zadovoljstva brakom u funkciji spola i radnog statusa bračnog partnera.

Spol	Radni status	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	N
Muškarci	Zaposlen	7,16	1,734	64
	U mirovini	7,56	1,594	36
	Ukupno	7,30	1,687	100
Žene	Zaposlen	7,00	1,876	51
	U mirovini	6,86	2,380	49
	Ukupno	6,93	2,128	100
Ukupno	Zaposlen	7,09	1,793	115
	U mirovini	7,15	2,102	85
	Ukupno	7,12	1,926	200

Tablica 12. Razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na spol i radni status bračnog partnera.

	Srednji kvadrat	F	p
Spol	8,781	2,367	,126
Radni status	,771	0,208	,649
Spol*Radni status	3,481	0,939	,334

Uvidom u rezultate prikazane u Tablicama 11 i 12 može se zaključiti kako ne postoje spolne razlike u zadovoljstvu brakom $F(1,195)=2,367$; $p>0,05$. I muškarci ($M=7,30$) i žene ($M=6,93$) iskazuju jednaku razinu zadovoljstva brakom. Također ne postoje razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na radni status bračnog partnera $F(1,195)=0,208$; $p>0,05$, pri čemu ispitanici čiji je bračni partner zaposlen ($M=7,09$) i ispitanici čiji je bračni partner u mirovini ($M=7,15$) iskazuju jednaku razinu zadovoljstva brakom. Sukladno navedenom nije značajan niti efekt interakcije spola i radnog statusa bračnog partnera $F(1,195)=0,939$; $p>0,05$.

5. RASPRAVA

S ciljem ispitivanja promjena u bračnoj klimi i zadovoljstvu brakom nakon umirovljenja, provedeno je istraživanje u kojem su sudjelovali umirovljeni i neumirovljeni parovi iz različitih dijelova Hrvatske. Provedene su dvosmjerne analize varijance $2(\text{spol}) \times 2(\text{radni status})$ za svaku od ispitivanih dimenzija. Koristilo se neprobabilističko uzorkovanje pri čemu je uzorak bio prigodan. Do njega se došlo preko poznanstava studenata psihologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, tj. zamolilo ih se da upitnike daju svojim roditeljima, djedovima i bakama koji odgovaraju traženim uvjetima.

Rezultati analize varijance pokazali su da ne postoji statistički značajna razlika kod pozitivnih interakcija u braku s obzirom na spol ispitanika, tj. i muškarci i žene pokazuju jednaku razinu pozitivnih interakcija. Kod radnog statusa također nisu dobivene statistički značajne razlike u pozitivnim interakcijama; i oni koji su zaposleni i oni koji su u mirovini postižu jednake rezultate, iako neka druga istraživanja govore o porastu pozitivnih interakcija kod umirovljenih osoba. Kod negativnih interakcija s obzirom na spol ispitanika i na radni status također nisu pronađene statistički značajne razlike, iako se u drugim istraživanjima može pronaći podatak o njihovom padu kod starijih umirovljenih osoba.

Kros-sekcionalno istraživanje tri generacije obitelji koje su proveli **Guilford i Bengtson (1979)** pokazuje da su pozitivne interakcije najviše kod mlađih parova, najniže kod sredovječnih parova, te ponovno rastu kod starijih parova. Negativne se interakcije smanjuju linearno s godinama. Dugotrajni brakovi ujedno su izvor razumijevanja, potpore, partnerstva i ljubavi, ali i stresa (**prema Levenson, Carstensen i Gottman 1993**). Promjene povezane s preseljenjem, lošijim zdravljem i umirovljenjem predstavljaju nove izazove za starije parove (**Atchley i Miller, 1983; prema Levenson, Carstensen i Gottman 1993**).

Kod starijih parova postoji manja mogućnost za konflikte, tj. oni imaju manje konflikata u području financija, religije, rekreacije i djece od sredovječnih parova. Njihova djeca su već odrasla i napustila su dom, tako da su manji izvor konflikata za bračni par.

Stariji parovi razlikuju se od sredovječnih i u aktivnostima koje im donose užitak. Oni više uživaju u razgovorima o svojoj djeci i unucima, o stvarima koje su zajedno nedavno radili, o snovima i putovanjima.

Općenito, brakovi starijih osoba pokazuju veće potencijale za zadovoljstvo, a manje za konflikte. Njihova djeca sad su mnogo veći izvor zadovoljstva nego prije i uzrokuju manje konflikata kod partnera. Iako je starijim parovima teže raditi neke fizičke i kućanske poslove, oni imaju razinu psihičkog i fizičkog zdravlja koja se značajno ne razlikuje od one kod sredovječnih parova. Sve to parovima pruža temelje za uspješno nošenje s izazovima poput umirovljenja.

Ne postoji niti statistički značajna razlika u zadovoljstvu brakom u funkciji spola, što nije u skladu s prethodnim istraživanjima. Drugi autori navode da su muškarci općenito zadovoljniji brakom od žena. Ovaj nalaz ovdje nije potvrđen zbog metodoloških nedostataka samog istraživanja.

Nisu ustanovljene statistički značajne razlike kod zadovoljstva brakom s obzirom na radni status, iako se rezultati nalaze na samoj granici značajnosti i vidi se trend većeg zadovoljstva brakom ispitanika koji su u mirovini od onih koji još rade, što je u skladu s literaturom. Sukladno tome i interakcija je na granici značajnosti, tj. zaposlene žene manje su zadovoljne brakom od zaposlenih muškaraca, dok nakon umirovljenja raste ženino zadovoljstvo brakom. Nalaz nije značajan zbog metodoloških nedostataka istraživanja.

Razlog nezadovoljstva može biti podjela uloga i poslova kod muškarca i žena. To se većinom odnosi na kućanske poslove, te uvjerenja, stereotipe, očekivanja i norme koje se postavljaju muškarcima i ženama u vezi s ponašanjem kod kuće, odnosno na poslu. Tranzicija u umirovljenje može dovesti do nedosljednosti u očekivanjima od braka, posla, podjele kućanskih poslova i budućnosti zbog promjena u obiteljskim i poslovnim ulogama. Muškarci koji rade i oženjeni su za žene koje su se umirovile tvore konvencionalnu podjelu uloga (muškarac kao opskrbljivač i žena kao kućanica). Takva podjela može biti vezana čak uz veće zadovoljstvo brakom (Cooper i sur., 1986; prema Moen, Kim i Jungmeen, 2001). To ne mora uvijek biti tako, jer žena može biti nezadovoljna time što ona mora npr. raditi većinu kućanskih poslova nakon što se umirovila, a muž joj je prije pomagao ili može biti nezadovoljna jer se muž umirovio, a ipak i dalje očekuje da ona radi većinu kućanskih poslova.

No, ako žena još radi, a muškarac je umirovljen, povećava se bračno nezadovoljstvo (Mayers i Booth, 1996; prema Moen, Kim i Jungmeen, 2001) i ženino nezadovoljstvo umirovljenim muškarcem (važno je percipira li zaposlena žena da joj njen muž pomaže kod kuće ili ne) (Ekerdt i Vinick, 1991; prema Moen, Kim i Jungmeen, 2001). Zadovoljstvo brakom je niže kad se ili muž ili žena ne slažu sa supružnikovom percepcijom tipičnog partnera i njegovih radnih uloga (Chassin i sur, 1985; prema Moen, Kim i Jungmeen, 2001).

Jednaki rezultati dobivaju se i kod drugog problema, tj. ne postoje razlike u pozitivnim interakcijama u braku, s obzirom na spol i radni status supružnika. Jednake rezultate postižu muškarci i žene, odnosno ispitanici čiji je partner u mirovini i čiji partner nije u mirovini. Kod negativnih interakcija također nema statistički značajnih rezultata, no vidljiv je trend kod efekta radnog statusa. Uočava se da ispitanici čiji je bračni partner u mirovini iskazuju veću razinu negativnosti u odnosu na ispitanike čiji su bračni partneri zaposleni te razlike ne ovise o spolu. Ovaj nalaz je u skladu s istraživanjima koja tvrde da za neke parove umirovljenje može povećati negativnost i konflikte u braku osobito ako je brak i prije umirovljenja bio problematičan.

Umirovljenje može povećati kvalitetu braka, što dovodi do unaprjeđenja bračnih odnosa kod sretnih bračnih parova, ali može dovesti i do daljnjeg pada u kvaliteti odnosa kod problematičnih brakova (Myers i Booth, 1996; prema Davey i Szinovacz, 2004). Pozitivne promjene odnose se na više vremena koje par može provesti u zajedničkim aktivnostima, na smanjen stres i napetost te na promjene u podjeli rada. Do manjih napetosti dolazi zbog smanjenja efekta prelijevanja stresa iz radne uloge u bračni odnos (Hughes, Galinsky i Morris, 1992; prema Davey i Szinovacz, 2004). Neki muškarci povećaju svoj doprinos kućanskim poslovima nakon umirovljenja. Negativne promjene većinom se odnose na neslaganje oko podjele poslova i korištenja vremena.

Ne postoje razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na spol i radni status bračnog partnera. Ispitanici čiji je partner zaposlen i oni čiji je partner u mirovini jednako su zadovoljni. Taj nalaz je u skladu s istraživanjima. Nažalost, samo u 14.5% uzorka je samo jedan partner u mirovini. Kod tako malog uzorka nije bilo moguće provesti daljnje analize, no uočavao se trend većeg zadovoljstva kod parova koji su u mirovini i onih koji rade, dok su manje bili zadovoljni kod kojih je samo jedan član para

u mirovini. Uočavao se i trend veće negativnosti kod parova kod kojih je samo jedan partner u mirovini što je također u skladu s literaturom.

Moen i suradnici (2001) govore o sličnoj složenosti. Za zadovoljstvo brakom važna je homogenost među partnerima. Partneri koji imaju slična religijska uvjerenja, obrazovanje, vrijednosti i dob zadovoljniji su brakom, što govori o važnosti sličnih statusa kod partnera. Umirovljenje dovodi do razlike u statusu između partnera, što može biti jedan od razloga za smanjeno zadovoljstvo.

Tranzicija u umirovljenje povezana je sa padom kvalitete braka i kod muškaraca i kod žena. Oženjeni muškarci i žene koji uđu u mirovinu dok su njihovi supružnici još zaposleni izvještavaju o najvećoj razini konflikata u braku, neovisno o spolu. Nekoliko je istraživanja pokazalo da istodobno umirovljenje najviše pridonosi bračnom zadovoljstvu, dok je neistodobno umirovljenje u negativnoj korelaciji sa zadovoljstvom brakom (Moen, Kim i Hofmeister, 2001; prema Van Solinge i Kene, 2005).

Samo umirovljenje (više od dvije godine) povoljno utječe na bračnu kvalitetu, što pokazuje da se pritisak koji donosi ta uloga smanjuje kad se parovi prilagode na umirovljenje. Žene koje su još zaposlene izvještavaju o većoj razini bračnog konflikta ako njihovi muževi više nisu zaposleni. Samo umirovljenje muškarci i žene drugačije doživljavaju, ponajviše zbog drugačijih očekivanja koja se postavljaju pred spolove npr. muškarac kao hranitelj obitelji.

Većina istraživanja zaključuje da je umirovljenje tranzicija koja u početku dovodi do smanjenja u zadovoljstvu brakom i povećanja u bračnim konfliktima kod muškaraca i žena. Nedavno umirovljeni muškarci i žene pokazuju najnižu razinu bračnog zadovoljstva i najvišu razinu konflikata kad se uspoređuju s onima koji su dulje u mirovini i s onima koji nisu u mirovini. No, ako su partneri umirovljeni dulje od dvije godine, mirovina je povoljno djelovala na njihovu bračnu kvalitetu.

Rezultati pokazuju da poznavanje okolinskih faktora koji utječu na partnere (je li samo jedan umirovljen, jesu li oba, kad su umirovljeni...) povećava razumijevanje povezanosti bračne klime, zadovoljstva brakom i tranzicije u umirovljenje.

6.METODOLOŠKA OGRANIČENJA I BUDUĆE IMPLIKACIJE

Dobiveni neočekivani neznačajni rezultati istraživanja ogledaju se u metodološkim nedostacima ovog istraživanja. Ipak, u istraživanju su dobiveni poneki rezultati koji se nalaze na samim granicama značajnosti, što upućuje na pojedine trendove dobivene istraživanjem. Takvi granični rezultati također ukazuju na metodološke probleme, ali i mogu imati implikacije za buduća istraživanja.

Istraživanje je provedeno na teško dostupnoj populaciji. Osobito je teško bilo doći do tek umirovljenih osoba (do 2 godine) i do osoba kod kojih je samo jedan član para u mirovini i zbog toga se analize na njima nisu mogle izvršiti. Ispitanici su u uzorak birani neprobabilističkom metodom, koja je prvenstveno namijenjena kvalitativnim istraživanjima, te je uzorak bio prigodan. Uzorak je za razinu provedenih analiza bio relativno malen i zbog takvog malog uzorka dolazi do smanjenog varijabiliteta odgovora na pojedinim varijablama. Osim smanjenog varijabiliteta, većina ispitivanih varijabli podliježe socijalno poželjnom odgovaranju. Zadovoljstvo brakom većina ispitanika procjenjuje u gornjim vrijednostima skale, a i mnoge druge čestice podliježu socijalno poželjnom odgovaranju te je također prisutno nakupljanje u gornjim dijelovima skale. Zbog toga bi bio potreban mnogo veći uzorak kako bi razlike bile statistički značajne.

Još jedan od osnovnih nedostataka istraživanja proizlazi iz loše provedbe samog testiranja. Ispitivač nije bio prisutan prilikom provedbe upitnika, što upućuje na to da sudionici nisu uvijek dobili jasnu uputu. Ipak, ispitanici su imali pisanu uputu, koja je umanjila mogućnost nerazumijevanja upitnika. Također, s obzirom da istraživanje nije bilo nadgledano, moguće je da su supružnici zajedno ispunjavali upitnike te je moguća i pojava narušavanja anonimnosti i stoga je socijalna poželjnost odgovaranja bila visoka. Zbog navedenih razloga, pitanje je koliki je varijabilitet odgovora sudionika zapravo odgovarao pouzdanoj varijanci koja može korelirati s drugim konstruktima, a koliko se odnosi na varijancu pogreške koja ne korelira ni sa čime.

Zaključno, dobiveni rezultati impliciraju da postoje određeni trendovite bi se buduća istraživanja trebala usmjeriti na parove koji su tek umirovljeni (do dvije godine) i na parove kod kojih je samo jedan partner u mirovini. Također, istraživanja bi trebala biti nadgledana od strane eksperimentatora.

7.ZAKLJUČAK

Ne postoji statistički značajna razlika u pozitivnim i negativnim interakcijama s obzirom na spol ispitanika. Nije ustanovljena statistički značajna razlika u pozitivnim i negativnim interakcijama s obzirom na radni status ispitanika. Ne postoje spolne razlike u zadovoljstvu brakom. Nisu potvrđene statistički značajne razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na radni status ispitanika.

Ne postoje statistički značajne razlike u pozitivnim i negativnim interakcijama s obzirom na spol bračnog partnera. Nema razlika u pozitivnim i negativnim interakcijama s obzirom na radni status bračnog partnera. Ne postoje razlike u zadovoljstvu brakom s obzirom na spol bračnog partnera. Nema statistički značajnih razlika u zadovoljstvu brakom s obzirom na radni status bračnog partnera.

LITERATURA